

DOKUMENTUM

John Adams

Gondolatok a kormányzásról

(Fordította, a bevezető tanulmányt írta és a jegyzetek készítette: Fenyvesi Balázs)

Bevezetés

Ez a publikáció John Adams, az amerikai konzervativizmus alapítója egyik fő művének tekintett *Gondolatok a kormányzásról* (*Thoughts on Government*, 1776) című írás teljes fordítását tartalmazza, a fordító által írt rövid ismertetővel és jegyzetekkel kiegészítve. A szöveg Adams politikai krédójának tekinthető, melyben elsősorban a törvények uralma (*Rule of Law*), a hatalmi ágak szétválasztása, és a független igazságszolgáltatás mellett foglal állást.

Bár rövid összefoglalóról van szó, a *Gondolatok a kormányzásról* című munkát John Adams egyik legfontosabb írásai között tartjuk számon, melyben a leendő, második amerikai elnök a születőben lévő új államoknak igyekszik irányt mutatni a kormányzati rendszerük kialakításához. De akár politikai nézetei összefoglalásának is tekinthető, ahol már megvannak mindazok a fontos elemek, melyek későbbi nagy munkájának (*Az Amerikai Egyesült Államok alkotmányainak a védelmében*)¹ a sarokkövei: köztársaság, gyakori választások, hatalmi ágak szétválasztása, kétkamarás törvényhozás, erős kormány vétőjoggal, független igazságszolgáltatás. A teljesség kedvéért említsük még meg a szerző harmadik fontos írását; az *Értekezések Daviláról*² a francia forradalom és az emberi gyarlóság iránti megvetés mementója, ahol már a monarchia előnyei is felmerülnek a köztársasággal szemben.

A *Gondolatok a kormányzásról* eredetileg „csak” egy levél, ami egy virginiai bíró, George Wythe³ kérésére született; megírásának oka a nehézség, amellyel az államok vezetői szembesültek az új kormányzat megszervezése során. Wythe viszont kölcsönadta a levelet *Richard Henry*

¹ A Defence of the Constitutions of Government of the United States of America, 1787–1788

² Discourses on Davila, 1790–1791 – A cím egy olasz történetíró, Enciro Caterino Davila munkájára utal, melyben a 16. századi francia vallásháborúkról ír (Egedy 2014, 58–60).

³ A levél címzettje George Wythe (1726–1806), jogász, a Függetlenségi Nyilatkozat egyik aláírója, Virginia képviselője (Goodrich 1841).

GONDOLATOK A KORMÁNYZÁSRÓL

Alkalmazható az amerikai kolóniák jelenlegi helyzetére
Levél egy úriembertől a barátjának
(Philadelphia, 1776)

Kedves Uram! – Ha megfelelő lennék a feladatra, amit egy kolónia kormányzási tervének az elkészítése jelent, hízeltőnek venném a felajánlását és örömmel tennék eleget neki; mert, amiképpen a politika fenséges tudománya nem más, mint a közösség boldogságának (*social happiness*) a tudománya, és a közösség javai (*blessings*) teljes mértékben a kormányzás alapelveitől (*constitutions*) függenek, és ezek általában olyan alapelvek, melyek sok nemzedéken keresztül fennállnak, nincs is kellemesebb elfoglaltság egy jó szándékú gondolkodó számára, mint a legjobb megoldás keresése.

Pope¹⁶ túlságosan is hízeltő a zsarnokoknak, amikor ezt írta:

„*A kormányformákért hadd küzdjenek a bolondok*

Az a legjobb, amelyik a legjobban igazgatott”¹⁷

Nincs is ennél meglepőbb. De a költők azért olvasnak történelmet, hogy virágokat gyűjtsenek, nem pedig terméseket; őket az ábrándos képek érdeklik, nem a társadalmi intézmények hatékonysága (*effect*). Semmi sem bizonyosabb, a történelmet és az emberi természetet látva: a jó közigazgatáshoz (*administration*)¹⁸ egyes kormányzati formák jobban illenek, mint mások.

Ha meg akarjuk határozni a legjobb kormányzati formát, előtte meg kell határoznunk, mi a kormányzás végső célja (*end*). Ezen a ponton minden gondolkodó államférfi egyetértene, hogy a kormányzás végső célja a közösség boldogsága (*happiness of society*), amint minden teológus és morálfilozófus

¹⁶ Alexander Pope (1688–1744), korának legismertebb angol költője (Rogers 2006, 15).

¹⁷ „For forms of government let fools contest, / That which is best administrated is best.” Adams a részt kissé pontatlanul idézi – vagy ha úgy tetszik, parafrázálja. Az eredeti szerint: „For forms of government let fools contest; / Whate'er is best administered is best.” A citátum Pope legismertebb, „Egy esszé az emberről” (*An Essay on Man*) című verséből származik. Kurzíválás tőlem (a ford.) (Pope 2006, 298).

¹⁸ Bár az angol kifejezés hivatalosan a közigazgatásra a „public administration”, és itt az eredeti szövegben csak simán „administration” áll, mégis, jobbnak láttam az érthetőség végett közigazgatásnak fordítani.

egyértéket abban, hogy az egyes emberek boldogsága az emberi lét végső célja. Ebből az eszméből következően, az a kormányzati forma a legjobb, amelyik a lehető legtöbb ember számára és a lehető legnagyobb mértékben könnyebbséget, kényelmet, biztonságot, vagyis, egy szóval, boldogságot ígér.

Minden, az igazság iránt józanul érdeklődő személy, régi és új, pogány és keresztény, azt állította, hogy az emberi lét boldogsága, csakúgy, mint méltósága, az erényben áll. Konfuciusz, Zoroaszter, Szókratész, Mohamed, a legszentebb tekintélyekről nem is beszélve, egyértéket ebben.

Akkor, ha van egy olyan kormányzati forma, amelyiknek az erény a legfőbb eszméje (*principle*) és az alapja, nem fogja-e minden józan ember bármelyik másinál alkalmasabbnak találni arra, hogy az általános boldogságot (*general happiness*) előmozdítsa?

A legtöbb kormányzás alapja a félelem, de ez, egy olyan mocskos és kegyetlen szenvedély, és azok karjaiba hajtja az embereket, akikben oly ostobán és nyomorultan felülkerekedett, hogy az amerikaiak nem valószínű, hogy jóváhagynak bármilyen politikai intézményt, ha ezen alapszik.

A becsület igazán szent, de alacsonyabb rangja van az erkölcsi kiválóságok között, mint az erénynek. Valóban, az előbbi az utóbbinak a része, ezért nincsen akkora ereje, hogy egy emberi boldogságot elősegítő kormányzatnak támaszául szolgáljon.

Minden kormányzat alapja valamilyen eszme (*principle*) vagy szenvedély az emberek gondolkodásában. A legnemesebb eszmék és a legnagyobb értékű értékek (*affections*) a természetünkben, ezek szerint, a legnagyobb esélyt kapják meg most arra, hogy megvalósítsák a kormányzat legnemesebb és legnagyobb értékű modelljeit.

Az embernek közömbösnek kell lennie a mai angolok gúnyolódásai iránt, hogy név szerint is említsem őket, Sidney, Harrington, Locke, Milton, Nedham, Neville, Burnet, és Hoadly.¹⁹ Nem kis lelki erő szükséges ahhoz, hogy valaki beismerje: olvasta őket. Mindazonáltal, ennek az országnak a nyomorúságos állapota, tíz vagy tizenöt éve, rendszeresen eszembe juttatja az ő gondolataikat és érveléseiket. Meggyőznek minden kérdő szellemet, miszerint nincs más jó kormányzat, csak a köztársasági, és hogy ez az egyetlen értékes része a brit alkotmánynak²⁰ – mert a pontos meghatározás szerint a

¹⁹ Többségükben politikai filozófiával (is) foglalkozó gondolkodók: Algernon Sidney, James Harrington, John Locke, John Milton, Marchamont Nedham, Henry Neville, Gilbert Burnet, Benjamin Hoadly.

²⁰ Az ellentétek ellenére az „alapító atyák” elismeréssel viseltettek az angol kormányzati rendszer – mindenekelőtt az alkotmány – iránt, ami sok mindenben mintául szolgált az új

köztársaság „a törvények birodalma, és nem az embereké”.²¹ És arról is, hogy miként a köztársaság a legjobb kormányforma, ekként a társadalmi erők bizonyos elrendezése – vagy, más szavakkal, a kormányzás azon formája, amelyiknek a kialakítása a leginkább biztosítja a törvények pártatlan és precíz végrehajtását, a köztársaságok legjobbika.

A köztársaságok kimeríthetetlenül változatosak, mert a társadalmi erők elrendezésének számtalan lehetséges módja van.

Ha a jó kormányzás a törvények birodalma, akkor miként hozzunk létre törvényeket? Egy nagy közösségben, **amely** egy nagy kiterjedésű országot lakik, lehetetlen, hogy az egész lakosság összegyűljön, és törvényeket alkossunk. Az első szükséges lépés tehát, a sokakról néhányakra átruházni a hatalmat, a legbölcsebbek és a legjobbak közül. De milyen szabályok alapján válasszuk ki ezeket a képviselőket? Értsünk egyet a kiválasztandó emberek számában és képzettségében (*qualifications*), vagy hagyjuk meg ezt kiváltságot egy bizonyos terület lakosainak.

Amiben a legfőbb nehézség rejlik, és amit a legnagyobb odafigyeléssel kellene véghez vinni, az ennek a képviselő-gyűlésnek a megalkotása. Ez, az egész nép pontos képének kicsinyített mása kellene legyen. Úgy kellene gondolkoznia, éreznie, érvelnie, és viselkednie, ahogyan ők. Hogy ennek a gyűlésnek az érdeke legyen mindig tökéletes igazságot szolgáltatni, egy azonos mértékű képviselőnek kellene lennie, vagy, más szavakkal, az emberek között jelen lévő érdekek azonos mértékben kellene jelen legyenek benne. Nagy gonddal kellene ezt végrehajtani, és hogy megelőzzük az igazságtalan, részrehajló, és korrump választásokat. Ilyen szabályozásokat, ugyanakkor, talán nagyobb nyugalom idején megalkotni **jobb**, mint most; és létrejönnek majd természetesen, maguktól, amikor a kormányzat minden hatalmi ága (*powers of government*) a nép barátainak a kezeiben lesz. Jelenleg, a legbiztosabb a már meglévő utakon való haladás, melyeket az emberek a megszokás folytán már ismernek.

Az emberek egyetlen gyűlésben való képviselőtének a létrehozásakor, egy kérdés merül fel – vajon a kormányzat minden hatalmi ága, a törvényhozó, a végrehajtó, és a bírói, ebben a testületben legyen-e benne? Én azt gondolom, egy nép nem lehet sokáig szabad, sem valaha boldog, ha a kormányzata egyetlen testületből áll. Az érveim e nézet mellett a következők:

állam berendezkedésének kialakításához, mit több, még a saját szabadságukat is ebből származtatták (Kirk 1990, 26, 82).

²¹ Ehhez lásd a bevezetőben írtakat; az idézet ebben a formában James Harringtontól származik (Harrington 1992, 8 és 20–21).

1. Egy egymagában álló testület hajlamos egy egyén minden vétkére, ostobaságára, és gyengeségére; ki van téve a hangulat-ingadozásoknak, a szenvedély indulatainak, a lelkesedés szárnyalásainak, részrehajlásoknak, vagy előítéleteknek, és folytonosan elsietett döntéseket és abszurd ítéleteket hoz. Mindezeket a hibákat és hiányosságokat valamilyen ellenőrző hatalomnak ki kell javítania és helyre kell hoznia.

2. Egy egymagában álló testületnek lehetősége van arra, hogy kapzsi legyen, és időben nem fog kétséget hagyni afelől, hogy mentesíti magát a terhek alól, amelyeket – nyugodt lélekkel – a választópolgárai terhére ró.

3. Egy egymagában álló testület képes arra, hogy becsvágyó legyen, és egy idő után nem fog tétovázni, hogy megszavazza a folytonosságát (*to vote itself perpetual*). Ez volt a hosszú parlament²² egyik hibája; de figyelemre méltóbb Hollandia, ahol az országgyűlés először egy év helyett hét évre szavazta meg magát, aztán élethosszig, és néhány esztendő múltán azt, hogy az összes (haláleset vagy más egyéb miatt) megüresedett helyet ők maguk tölthessék be – a választópolgárokra való bármiféle tekintet nélkül.

4. Egy képviselő-testület, legyen bár rendkívül jól képzett és teljes mértékben szükséges mint a törvényhozás egyik része, alkalmatlan arra, hogy gyakorolja a végrehajtói hatalmat, két lényeges hatáskör (a titoktartás és a jelentés) hiánya miatt.

5. Egy képviselő-testület még azért is kevésbé alkalmas a bírói hatalomra, mert túl nagyszámú, túl lassú, és túl kevésbé járatos a törvényekben.

6. Mert egy egymagában álló testület, birtokában a kormányzás minden hatalmi ágának, önkényes törvényeket alkotna és minden törvényt önkényesen alkalmazna, a saját érdekei mentén, és minden vitás ügyben a saját javára döntene.

De vajon egyetlen testületé legyen-e a teljes törvényhozói hatalom? A fenti érvek többsége annak a bizonyítására is alkalmas, hogy a törvényhozói hatalomnak sokrétűbbnek kellene lennie; és ehhez hozzátehetjük még azt is, hogy, ha a törvényhozói hatalmat teljes mértékben egyetlen testület birtokolja, a végrehajtóit pedig egy másik vagy egy személy, ezek szemben fognak állni egymással és bele fognak avatkozni egymás ügyeibe, mígnem a vetélkedés konfliktussá fajul, és mindkettőt az erősebbik bitorolja majd.

²² Az angol forradalom kezdetekor az országgyűlés fokozatosan egyre több hatalmat szerzett a király rovására; itt a szerző arra utal, hogy elejét akarván venni annak, hogy a király feloszlassa, aláírtak vele – többek között – egy olyan törvényt is, mely szerint a parlamentet feloszlatni csak a saját beleegyezésével lehet (Cust 2005,286).

A bírói hatalom egy ilyen ügyben nem tudna közvetíteni vagy egyensúlyt fenntartani a két vetélkedő között, mert a törvényhozás aláásná őt. Ez, megmutatja annak a szükségességét is, hogy a végrehajtói hatalomnak vétőjoga legyen a törvényhozói felett, különben az folyamatosan bele fog avatkozni.

Hogy elkerüljük ezeket a veszélyeket, állítsunk fel egy másik testületet, közvetítőként a törvényhozás két része között, melyek közül az egyik képviseli az embereket, a másik pedig a végrehajtói hatalommal van felruházva.

Válasszon majd a képviselő-gyűlés szavazással (*elect by ballot*), saját maguk vagy a választóik közül, vagy mindkettőből, egy másik testületet, amit, az átláthatóság kedvéért, tanácsnak fogunk nevezni. Ez állhat akárhány tagból, mondjuk húsz vagy harminc, ahogy tetszik, valamint szabadon és függetlenül kellene meghoznia a döntéseit (*independent exercise of judgement*), és következetesen egy ellenzéki hangnak (*negative voice*) kellene lennie a törvényhozásban.

Ez a két testület, így létrehozva, és a törvényhozás szerves részeivé téve, egyesüljenek, és közös szavazással (*by joint ballot*) válasszanak egy kormányzót, aki, miután meg lett fosztva azon hatalmi ismérvek (*badges of domination*) legtöbbször, melyeket előjogoknak (*prerogatives*) neveznek, szintén szabadon és függetlenül kellene meghoznia a döntéseit, és szintén a törvényhozás szerves részévé kellene tétessék. Ez, tudom, kifogásolható; és, ha úgy tetszik, megtehetik a tanács egyedüli elnökévé, mint Connecticutban. De, amikor a kormányzót felruházzák a végrehajtói hatalommal (*to be invested with the executive power*), melyhez a tanács hozzájárul, én azt gondolom, hogy vétőjogot kellene kapjon a törvényhozás felett. Ha ő évente választandó, amint annak lennie kellene, akkor, annyira mindig tisztelni és szeretni fogja az embereket, a képviselőiket, és a tanácsosokat, hogy – bár független döntéshozást (*independent exercise of judgement*) biztosítanak neki – ezt ritkán fogja alkalmazni a két ház ellenében, kivéve az olyan eseteket, melyek közhasznúsága (*public utility*) nyilvánvaló; és néhány ilyen eset megtörténhet.

Az amerikai ügyek jelenleg azt igénylik – amikor, egy törvény folytán (*by an act of parliament*), kikerültünk a királyi védnökségből, következésképpen mentesültünk a lojalitás alól, és szükségessé vált, hogy az azonnali biztonságunk érdekében kormányt állítsunk fel – hogy a kormányzó, a kormányzó-helyettes, a külügyminiszter, a kincstárnok, a védelmi miniszter, és a főállamügyész, mindkét ház közös szavazásával (*by joint ballot of both houses*) meg kellene legyenek választva. Továbbá, ezek, és minden másik választás, különösen a képviselőké és a tanácsosoké, évenkénti legyen, lévén, nincsen a tudományok teljes körében csálthatatlanabb nézet ennél: „ahol az évi választások végződnek, ott kezdődik a szolgátság”.

Ezek a nagyszerű emberek, ebben a tekintetben, kellene, hogy évente egyszer,

„*Mint ahogy a tengerből a buborékok, ha születnek,
Felbukkannak, összetörnek, és oda visszatérnek.*”²³

Ez majd megtaníttja nekik a politika nagy erényeit, az alázatot, a türelmet, és a mértékletességet, melyek nélkül a hatalom birtokában minden ember egy telhetetlen fenevaddá lesz.

A nagy állami intézmények létrehozásának ez a módja nagyon jó választ fog adni a jelenlegi helyzetre; de, ha a tapasztalat ezek alkalmatlanságát mutatja, a törvényhozás, szabadidejében, kitalálhat más módokat is, a nép egészének a szavazásával, mint Connecticutban, vagy meghosszabbíthatja a parlamenti ciklust (*may enlarge the term*), melyekre hét évig, vagy három évig, vagy élethosszig lehetnek megválasztva – de változtathatnak bármi mást is, ha ezekről a közösség úgy gondolja, hogy előmozdítják a könnyebbségét, biztonságát, szabadságát, vagy, egy szóval, a boldogságát.

Az intézmények, a képviselők, és a tanácsosok körforgásának sok támogatója van, és sok meggyőző érveléssel álltak ki emellett. Kétségtelenül, sok előnnyel járna; és ha a közösségben van elég alkalmas jellem, hogy betöltse a nagyszámú megüresedett helyet, melyek egy ilyen körforgás során keletkeznének, nincs kifogásom ellene. Ezeknek a személyeknek megadhatik, hogy három évig szolgáljanak és ezután három évig kimaradjanak, vagy akármilyen hosszabb vagy rövidebb ideig.

A törvényhozói tanács bármelyik hét vagy kilenc tagja határozatképes lehet, titkos tanácsként működve, hogy javaslatokat adjanak a kormányzónak a végrehajtói döntéshozatalban és az állam minden ügyében (*exercise of the executive branch of power and in all acts of state*).

A kormányzó parancsoljon a milíciáknak²⁴ és minden katonaságnak. A kegyelem gyakorlásának a hatalma a kormányzónál és a tanácsnál legyen.

²³ Az idézet ezúttal pontos, szintén Pope, ugyanabból a műből (*An Essay on Man*). Nehezen fordítható az utalás, mert az eredeti fogalmazás többértelmű, és bár az esetlenség elkerülése miatt a fordításban az eredetihez tartottam magam, a gondolatmenetbe a másik illeszkedik bele, vagyis, hogy „ezek a nagyszerű emberek [...] kellene, hogy évente egyszer [...] felbukkanjanak, feloszoljanak, és [...] visszatérjenek”. Kurzíválás tőlem (a ford.). Az eredeti: „Like bubbles on the sea of matter borne / They rise, they break, and to that sea return.”. (Pope 2006, 290)

²⁴ A milíciákat (fegyveres csoport) eredetileg még a gyarmati időkben alakították, mert a kolóniák vezetése nem volt olyan helyzetben, hogy hadsereget hozzon létre. A milíciák

A bírók, a főbírók (*justices*), és a többi tisztviselő, polgári és katonai, a kormányzó által legyenek jelölve és kinevezve, a tanács javaslatai alapján és bejegyzésével, kivéve, ha úgy döntenek, hogy egy népszerűbb kormányzójuk legyen; amennyiben így tesznek, minden tisztviselő, polgári és katonai, mindkét ház közös szavazásával lehet megválasztva; vagy, hogy megőrizzük mindkét ház függetlenségét és fontosságát, az egyik szavazásával, és a másik jóváhagyásával. A seriffeket a megyék földbirtokosai válasszák; ahogyan a szerződések iktatóit és a megyei jegyzőket is (*registers of deeds and clerks of counties*).

A tisztviselőknek megbízásaik legyenek, a kormányzó keze és a kolónia pecsétje alatt.

A kormányzat rangja és stabilitása annak minden ágában, az emberek erkölcsössége, és a közösség minden java, oly nagy mértékben függ az igazságszolgáltatás tisztességétől és rátermettségétől, hogy a bírói hatalomnak a törvényhozóitól és a végrehajtóitól elkülönítettnek és függetlennek kell lennie, hogy így ellenőrizhesse ezeket, ahogy ezeknek ellenőrizniük kellene azt. A bírók, ezért, mindig legyenek a törvények ismerői és bennük gyakorlottak, a példamutató erkölcs, a türelem, a nyugodtság, a higgadság, és az udvariasság emberei. Gondolataikat ne vezesse félre az érdekek lármája; ne függjenek bármilyen más embertől vagy testülettől. Evégett, tisztségüket élethosszig birtokolják; vagy, más szavakkal, a megbízatásukat kapják példás magaviseletükért (*their commissions should be during good behavior*), és törvény állapítsa meg a fizetésüket. Hibázásért, a kolónia nagy vizsgálati testülete, a képviselőház, vonja őket felelősségre a kormányzó és a tanács előtt, ahol legyen idejük és lehetőségük védekezni; de, ha elítélik őket, fosszák meg a tisztségeiktől is, és vessék alá olyan büntetésnek, amilyent megfelelőnek tartanak.

Egy katonai törvény – előírva (*requiring*), hogy minden férfi (vagy a lelkiismereti okok miatti nagyon kevés kivételtől eltekintve) el legyen látva fegyverekkel és lőszerrel, s képezve legyen bizonyos időszakokban; emellett előírva, hogy a megyék, a városok, vagy más kisebb körzetek, el legyenek látva lőszerrel és sánc-ásó felszerelések állami készleteivel,²⁵ és a katonai ellátmány szállítására előkészített tervekkel,²⁶ ha azok az országuk megvédésére váratlan

többszire önkéntes és helyi (városi vagy megyei) védelmi szervezetek voltak, és fontos szerepük volt az indiánok elleni harcokban, később pedig kiegészítő egységekként harcoltak a függetlenségi háborúban (Coakley–Conn 2010, 11–13).

²⁵ „public stocks of ammunition and intrenching utensils”

²⁶ „settled plans for transporting provisions after the militia”

támadás ellen felvonulnak; valamint előírva, hogy bizonyos körzetek el legyenek látva ágyúkkal (*field-pieces*), tüzérségi századokkal (*companies of matrosses*), és esetleg néhány könnyűlovas ezreddel (*regiments of light-horse*) – mindig egy bölcs intézkedés, és, országunk jelenlegi helyzetében, elengedhetetlen.

Törvények a fiatalság szabad oktatására, különösen az alsóbb osztályúaké, olyan rendkívül bölcsék és hasznosak, hogy, egy emberséges és nagylelkű szellem számára, ennek az ügynek nincsen akkora ára, melyet nagy áldozatnak tartana.

A fényűzést korlátozó törvényeknek már az említése is megmosolyogtat. Vajon honfitársainkban van-e elég bölcsesség és erény hogy alávéssék magukat, nem tudom; de az emberek boldogságának talán nagy mértékben utat mutatnak, és az általuk elért haszon elegendő ahhoz, hogy ezt a háborút örökké folytassa. A takarékoság egy nagy haszon, ezen kívül, gyógyítja a hiúságunk, a könnyelműségünk, az önteltségünk, melyek valódi ellenségei minden nagyszerű, férfias, és harcias erénynek.

De nem egy király nevében kell-e minden megbízatást kiadni? Nem. Miért is ne lehetne ezeket így is: „x gyarmattól xy-nak üdvözlettel”, a kormányzó által leellenőrizve (*be tested by the governor*)?

Miért is ne lehetne az idézéseket, a király nevében helyett, kiadni így: „x gyarmattól a seriffnek”, stb., a legfelsőbb bíróság elnöke által leellenőrizve (*be tested by the chief justice*)?

Miért ne végződhetnének így a vádiratok: „x kolónia békéje és méltósága ellen”?

Egy ezekre az eszmékre alapozott alkotmány ismereteket mutat fel a nép számára,²⁷ és arra ösztönzi az embereket, hogy tudatos méltósággal legyenek szabad polgárokká;²⁸ általánossá lesz a törekvés (*emulation*), és ez a jó hangulatot, a közvetlenséget, a jó modort, és a jó erkölcsöket mindennapossá teszi. Ez a felfokozott hangulat (*elevation of sentiment*), melyet egy ilyen kormányzat inspirált, az átlagembereket bátorra és kezdeményezővé, az igyekezet pedig józanná, szorgalmassá, és mértékletessé teszi. Talán lesz bennük némi előkelőség, de több a tartás (*solidity*); egy kis öröm, de inkább szorgos ténykedés (*a great deal of business*); némi előzékenység, de több az

²⁷ „introduces knowledge among the people”

²⁸ „inspires them with a conscious dignity becoming freemen”

udvariasság.²⁹ Ha összehasonlítanak egy ilyen országot a monarchiákkal vagy az arisztokráciákkal, Árkádiában vagy Elíziumban fogják érezni magukat.

Ha a kolóniák külön hoznának létre kormányzatokat, a formájának a megválasztása teljes mértékben rájuk legyen hagyva; és ha egy országos (*continental*) alkotmányt fogalmoznánk, ezt egy, a kolóniákat tisztességgel és arányosan (*fair and adequate*) képviselő kongresszus kellene megtegye, de ennek a hatásköre szigorúan csak az alábbi ügyekre korlátozódjon: háború, kereskedelem, kolóniák közti viták, posta, és a korona hasznosíthatatlan földjei, ahogyan ezeket régebben hívták.

Ezek a gyarmatok, a kormányzás ilyen formái alatt és egy ilyen unióban, legyőzhetetlenek lennének, tekintsük akár az összes európai monarchiát is.

Ön és én, kedves barátom, olyan korban kaptuk az életünket, amilyenben az ókor legnagyobb törvényhozói élni szerettek volna. Az emberi nemből milyen keveseknek volt valaha is több lehetősége egy kormányzatot megválasztani, mint a levegőt, a földet, vagy az időjárást, a maguk vagy a gyermekeik számára! Mikor volt, a jelenlegi korszak előtt, három millió embernek maradéktalan hatalma és egy megérdemelt lehetősége (*fair opportunity*), hogy megalapítsa és felállítsa a legbölcsebb és legboldogabb kormányzatot, melyet emberi bölcsesség alkothat? Bízom benne, hogy önnek és államának előnyére válik az a hatalmas tudás (*extensive learning*) és erős ipar (*indefatigable industry*), melyet birtokolnak, hogy segítse a legboldogabb kormányzat és a legnagyobb jellemű nép megalapítását. A magam részéről, kérem kell, hogy ne hozzuk a nevemet nyilvánosságra (*keep my name out of sight*); mert, ha e gyenge próbálkozásról kiderülne, hogy az enyém, arra kötelezne, hogy magamra alkalmazzam a halhatatlan John Milton ezen sorait, szonettjeinek egyikéből:

„Szabaduljon a nyűgtől, a kort én erre csak készítetem

Az ősi szabadság ismert törvényeinél fogva

Amikor egyenesen egy barbár zaj vesz most körül engem

Baglyok és kakukkok, szamarak, majmok, és kutyák zaja”³⁰

²⁹ Az előzékenység itt az eredetiben „politeness”, az udvariasság „civility”. Bár a jelentésük mindkét nyelvben szinte ugyanaz, angolul a „politeness” hétköznapiabb, a hangsúly egy hajszállal inkább a jellemen van ("The Century Dictionary" 1895, 4595); a „civility” formálisabb, a kulturáltságot, „civilizáltságot” jelenti, inkább a viselkedésre vonatkozik ("The Century Dictionary" 1895, 1021).

³⁰ Az idézet pontos, Milton XII. szonettjének az eleje; kurziválás tőlem (a ford.) (Milton 2007, 297).

Lee-nek,⁴ aki szorgalmazta annak kiadását, de ebbe Adams csak azzal a feltétellel egyezett bele, hogy névtelenül jelenik meg, el akarva kerülni a politikai hátrányt, amit a toryk vádaskodásai okoztak volna (C. F. Adams 1865, 191).

Az 1776 tavaszán készült mű tehát Adams javaslatait tartalmazza a kormányzásról és az alkotmányozásról. Bár ehelyütt csak a fordításra vállalkoztam, nem lehet nem észrevenni, mennyire hatással volt a szerzőre – de *Edmund Burke-re* is – a korszak utilitarizmusa,⁵ melyet ezek szerint túlzás csupán csak a 19. századhoz köntünk. De érződik benne a reflexió *Thomas Paine* pamfletjére (*Common Sense*) is – sőt, akár az antitézisének is tekinthető. A *Common Sense* nem sokkal korábban jelent meg (1776 januárjában) és a forradalom egyik széles körben olvasott műve volt (Wood 2006, 209), ugyanakkor inkább volt populáris, mint cizellált, így meglehetősen elütött az államalapítók komolyabb hangvételétől (Wood 2006, 219–220). Erre utalt Adams is az egyik levelében,⁶ akinek a szembenállása – bár a függetlenségben nyilván egyetértettek – leginkább abban mutatkozik meg, hogy Paine a „népakarat” jegyében az egykamarás törvényhozás híve, míg Adams a hatalom megosztásának elkötelezettje volt (Clark 2018, 167). Rövidsége ellenére a *Gondolatok a kormányzásról* befolyásolta a leginkább az új köztársaság alakítóit (Wood 2006, 178).

A hatalmi ágak szétválasztása is a „törvények uralmának” (*The Rule of Law*) eszméjéhez kapcsolódik – ez abból a szándékból született, hogy az emberi gyengeségeket, elfogultságot kiküszöbölje a kormányzásból. A nézet eredetileg még (a „még” **törlendő**) *Arisztotelészre* megy vissza, de a korban, *Montesquieu* és *John Locke* nyomán, elterjedt **véleménynek** számított; *Montesquieu-re* elismeréssel utalt *A Föderalista* cikkekben *James Madison*, a későbbi elnök is. (Waldron 2020, Madison 2009, 101–103). *Arisztotelész – Retorika* című művében – alapvetően inkább amellet érvelt, hogy a törvényeknek milyen előnyeik vannak az emberek uralmához képest. Egyrészt, azon kevesek alkotják meg, akik képesek jó törvényeket alkotni, ráadásul hosszú mérlegelés után, melynek a lehetősége a bírának ítélezéskor nem adatik meg. Legfőképpen pedig, hogy általános, így nem egy adott esethez igazodik; a túl szűk perspektíva, a személyes előny vagy hátrány ugyanis elvonja a figyelmet az általános igazságokról, így a bírakat

⁴ Richard Henry Lee (1732–1794), a függetlenséget először kimondó Lee-határozat névadója. Wythe-hez hasonlóan virginiai, csakúgy, mint Thomas Jefferson (Goodrich 1841).

⁵ Erről magyarul lásd Kontler 1990, 27–37.

⁶ „But his Notions, and Plans of a Continental Government are not much applauded. Indeed this Writer has a better Hand at pulling down than building.” – John Adams levele feleségének, 1776. március 19-én (Adams 1963, I/363 idézi Jordan 1973, 298).

tévedésre hajlamosá teszi. Róluk a törvények – jó esetben – levesznek szinte minden terhet, lefedve a lehetőségek minél nagyobb hányadát, kivéve persze azt, hogy az adott eset megtörténtét eldöntsék (Arisztotelész "Retorika" 1354b). Locke a *Két értekezés a kormányzatról*⁷ című művében is hasonló áll: ahogyan a természetben a természet törvényein kívül semmi más nem uralkodik az emberek fölött, ugyanúgy a társadalomban az emberi törvényeknek kell uralkodniuk, nem pedig egy meggondolatlan, esetleges döntésekre hajlamos személynek (Locke 2003, 110, 156–157). Montesquieu-nél *A törvények szelleméről*⁸ híres szakaszában szintén nagyjából ugyanez található – miszerint a bírászkodás során a döntéseket a törvények alapján kell meghozni, anélkül, hogy azokat befolyásolnák a bírák aktuális vélekedései (Montesquieu 2000, 251, 257). A törvények uralmának a klasszikusok közül *Platón* mondott ellent, aki ezt túlzó szabálykövetésnek értékelte, ami különösen annak a fényében bajos, hogy az élethelyzetek meglehetősen változatosak, így az absztrakt szabályokba való kapaszkodás a valós élethelyzetre alkalmazva inadekvát döntéseket eredményezhet (Platón "Az államférfi" 294b-c).⁹ Vagyis, hogy az eszme egy iránytű legyen, mely azonban gyakran ismeretlen, és/vagy hegyeken és folyókon át vezető utakra mutat – azaz ne egyedül az eszme határozza meg azt, hogy hogyan viselkedjünk, hanem az adott helyzet ismerete is.

(A szöveg megértéséhez érdemes lehet felidézni azt is, hogy az *Egyesült Államok* már a kezdetektől **egy („egy” törlendő)** laza államszövetség volt, és *George Washington* kormánya (1789–1797) rajta és az alelnökön felül mindössze négy miniszterből állt (külügy-, hadügy-, pénzügyminiszter, **fő államügyész**),¹⁰ erre utalhat az, miszerint „senki sem akar [...] egy egész kormányzatot létrehozni”.¹¹ A következő elnök, vagyis Adams idején bővült ki a vezetőség még a haditengerészet miniszterével (1798).¹² Ez így maradt egészen 1829-ig, ekkor lett a kabinet része a postaügyi miniszter,¹³ újabb húsz évvel később lett először az országnak

⁷ Two Treatises of Government, 1689

⁸ De l'esprit des lois, 1748

⁹ Ugyanez a gondolat – az előző álláspontjának némileg ellentmondva – felbukkan Arisztotelésznel is, de nem a jogi, hanem az erkölcsi szabályok esetében: „általános elvül bocsássuk előre, hogy minden olyan elméletnek, amely a cselekvésre vonatkozik, csupán körvonalakban szabad mozognia, s nem szabad szabatos kifejtésre törekedni; [...] okfejtésünket mindig a tárgy természetéhez kell alkalmaznunk [...] az adott eset figyelembevételével”. Kérdés, hogy ha (jó esetben) az erkölcs és a jog egybeesik, akkor mi a teendő? (Arisztotelész "Nikomakhoszi etika" 1104a)

¹⁰ Secretary of State, Secretary of War, Secretary of Treasury, Attorney General

¹¹ Ezt John Adams írta 1775. november 15-én kelt levelében Richard Henry Lee-nek (Adams 1851, 185).

¹² Secretary of Navy

¹³ Postmaster General

belügyminisztere (1849),¹⁴ majd negyven év múltán, 1889-ben bővült újra a kormány egy mezőgazdasági miniszterrel.¹⁵ Mindez természetesen nem azt jelenti, hogy az adott ügyekkel egyáltalán nem is foglalkoztak, hanem általában azt, hogy korábban nem a kabinet részeként, hanem alacsonyabb szinteken működtek.

Irodalom

- Adams, John (1851): *The Works of John Adams (vol. 4.)*. Szerkesztette: Charles Francis Adams. Charles C. Little and James Brown, Boston. 189–200.
- Adams, John (1851): Letter to Richard Henry Lee (1775). in: *The Works of John Adams (vol 4.)*. Szerkesztette: Charles Francis Adams. Charles C. Little and James Brown, Boston. 185–187.
- Adams, Charles Francis (1851): Preface. in: *The Works of John Adams (vol. 4.)*. Szerkesztette: Charles Francis Adams. Charles C. Little and James Brown, Boston, Boston. 191.
- Arisztotelész (1987): *Nikomakhoszi etika*. Európa Könyvkiadó, Budapest.
- Arisztotelész (1999): *Retorika*. Telosz Kiadó, Budapest.
- "Civility". in: *The Century Dictionary (vol. 2.)*. Főszerkesztő: William Dwight Whitney. The Century Co., New York, 1895. 1021.
- Clark, Jonathan Charles Douglas (2018): *Thomas Paine – Britain, America, & France in the Age of Enlightenment and Revolution*. Oxford University Press, Oxford.
- Coakley, Robert W. – Conn, Stetson (2010): *The War of the American Revolution*. Center of Military History – United States Army, Washington.
- Cust, Richard (2005): *Charles I – A Political Life*. Longman, Harlow.
- Egedy, Gergely (2014): *Konzervatív gondolkodás az Egyesült Államokban – John Adamstól Russel Kirkig*. Századvég Kiadó, Budapest.
- Harrington, James (1992): *The Commonwealth of Oceana and A System of Politics*. Cambridge University Press, New York.
- Jordan, Winthrop D. (1973): Familial Politics – Thomas Paine and the Killing of the King, 1776. *The Journal of Americal History*, 60/2. 294–308. [doi.org/10.2307/2936777]
- Kirk, Russell (1990): *The Conservative Constitution*. Regnery Gateway, Washington.

¹⁴ Secretary of the Interior

¹⁵ Secretary of Agriculture

- Kontler, László (1990): Bevezetés. in: Edmund Burke: *Töprengések a francia forradalomról*. Atlantisz Kiadó, Budapest. 9–80.
- Locke, John (2003): *Two Treatises of Government and A Letter Concerning Toleration*. Yale University Press, New Haven – London.
- Madison, James (2009): The Particular Structure of the New Government and the Distribution of Power among Its Different Parts. in: *The Federalist Papers*. Szerkesztette: M. A. Genovese. Palgrave Macmillan, New York.
- Milton, John (2007): *The Complete Shorter Poems*. Szerkesztette: John Carey. Perason, Harlow.
- Montesquieu (2000): *A törvények szelleméről*. Osiris–Attraktor, Budapest.
- Platón (2007): *Az államférfi*. Atlantisz Kiadó, Budapest.
- "Politeness". in: *The Century Dictionary (vol. 6.)*. Főszerkesztő: William Dwight Whitney. The Century Co., New York, 1895. 4595.
- Pope, Alexander (2006): *The Major Works*. Szerkesztette: P. Rogers. Oxford University Press, Oxford.
- Rogers, Pat (2006): Introduction. in: Alexander Pope: *The Major Works*. Oxford University Press, Oxford.
- Waldron, Jeremy (2020): The Rule of Law. in: *Stanford Encyclopedia of Philosophy* (summer 2020 edition). Szerkesztette: Edward N. Zalta. Metaphysics Research Lab (Stanford University), Stanford. [www.plato.stanford.edu/archives/sum2020/entries/rule-of-law] (2021.01.31.).
- Wood, Gordon S. (2006): *Revolutionary Characters – What Made the Founders Different*. The Penguin Press, New York.